

Ingliz tilida bog'lovchilarning qo'llanilishi

Zubaydova Nilufar

Juraqulova Xadichabonu

Samarqand Davlat Chet tillar Instituti talabasi

Annotatsiya. *Ma'lumki, til o'rganishda grammatika muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, chet tili o'rganuvchilari uchun bu tanish holat. Ular til o'rganish jarayonida aynan grammatika bilan bog'liq qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ushbu maqolada Ingliz tili grammatikasida bog'lovchilar (Conjunctions) va ularning ishlatilishi haqida batafsil bayon qilingan.*

Kalit so'zlar. *Grammatika, bog'lovchi, qo'shma gap, teng bog'lovchi, ergashtiruvchi bog'lovchi, muvofiqlashtiruvchi, tobe, korrelativ.*

Abstract. *It is known that grammar plays an important role in language learning. This is a familiar situation, especially for foreign language learners. In the process of language learning, they face difficulties related to grammar. This article explains in detail about Conjunctions and their use in English grammar.*

Keywords. *Grammar, conjunction, conjunction, equal conjunction, subjunctive conjunction, coordinating, subordinate, correlative.*

Zamon shiddat bilan rivojlanayotgan bir paytda, yurtimizda chet tillarini o'rganishga bo'lgan talab ham ortib bormoqda. Barchamizga ma'lumki, bugungi kunda yoshlarning juda katta qismi chet tillarini o'rganishadi. Chet tillarini o'rgatish maktabgacha ta'limdan boshlanib, o'rta maktab, o'rta maxsus va oliy ta'lim dargohlarigacha keng miqyosda o'qitilib kelinmoqda. Negaki, bugun zamon shuni taqozo etmoqda. Til bilish har bir yoshning ma'naviy ehtiyojiga aylanib ulgurgan. Bu yaxshi, albatta. Bilamizki, hozirda asosiy chet tili sifatida Ingliz tili o'qitilib kelinmoqda. Yoshlarning Ingliz tilini o'rganishga bo'lgan ishtiyoqi kishini behad quvontiradi. Chunki, bir tilni mukammal o'rganish oson ish emas. Buning tagida qancha mashaqqat va zahmat yotadi. Til o'rganish jarayonida turli

qiyinchiliklarga duch kelinadi. Bunday qiyinchilarning juda katta foizi, grammatika bilan bog'liq ekanligini ko'plab til o'rganuvchilar ta'kidlashadi. Grammatik qoidalar va ularning qo'llanilishi bir qadar muammolarni yuzaga keltiradi. Agarda grammatikani chuqur anglab, qunt bilan o'rganilmasa, bu kabi muammolarni yechish amrimaholdir. Albatta, grammatikaga oid har bir mavzuni yaxshilab o'rganib, til bilish darajasini yaxshilash mumkin. Buning uchun grammatikaga jiddiy yondashish lozim. Ushbu maqolada Ingliz tili grammatikasida bog'lovchilarning qo'llanilishi haqida to'xtalamiz.

Bog'lovchi so'z, ibora va gaplarni bog'lash uchun qo'llaniladigan so'zdir. Bog'lovchilar gaplarda Otlarni, Sifatlarni, Fe'llarni, Ravishlarni, Sodda gaplarni bog'lashga yordam beradi. Bog'lovchilar boshqa so'z va iboralarni bog'lovchi yoki bog'lovchi so'zlardir. Shunday qilib, ingliz grammatikasida bog'lovchilardan juda muhim foydalanish mavjud . Keling, qo'shma gaplarning turlari va qo'llanilishini ko'rib chiqaylik.

Ingliz tilida bog'lovchilar ko'p, lekin ba'zi bir umumiy bo'laklarga but, or, and, because, for, if, va when kiradi. Bog'lovchilarning uchta asosiy turi mavjud:

- coordinating;
- subordinating;
- correlative.

Bog'lovchilar uch xil bo'lib, bu turlarning har biri jumlaning turli turlari yoki qismlarini birlashtiradi: Muvofiqlashtiruvchi birikmalar (Coordinating conjunctions) jumlaning teng qismlarini, jumladan, bandlar va iboralarni bog'laydi. Ikki mustaqil gapni birlashtirish uchun ikkita muvofiqlashtiruvchi bog'lovchi qo'llanilganda vergul qo'llaniladi. Tobe bog'lovchilar (Subordinating conjunctions) bog'langan qo'shma gapni mustaqil bog'lash yoki bog'lashda yordam beradi. Ikkala band o'rtasidagi tez-tez uchraydigan munosabat sabab va ta'sir yoki qarama-qarshilikdir, lekin u boshqa har qanday turdagi bo'lishi mumkin.

Korrelyativ (Correlative conjunctions) qo'shma gaplar, odatda, birgalikda qo'llaniladigan juft bog'lovchi lardir. Bog'lanishning asosiy vazifasi so'zlarni, bandlarni yoki iboralarni bitta murakkab va qiziqarli jumlagacha bog'lashdir. Keling,

keng tarqalgan bo'lib qo'llaniladigan birikmalar ro'yxatini va ularning ishlatilishi va ma'nosini ko'rib chiqaylik.

"Coordinating" bog'lovchilar- bular bir xil elementlarni birlashtiradi. Bunday bog'lovchi so'zlar bor yo'g'i yettita bo'lib, odamlar ularni FANBOYS qisqartmasi bilan eslab qolishadi, ya'ni (For, And, Nor, But, Or, Yet, So).

Biz asosan, bog'lovchilardan 2 ta gapni bir-biriga bog'lash uchun ishlatamiz. Ular 2 ta qisqa gaplardan bitta uzun gapni yasaydi:

The car stopped. (Mashina to'xtadi).

The driver got out. (Haydovchi chiqdi).

The car stopped and the driver got out. (teng bog'lovchi yordamida)

1) and - va, bilan, hamda degan ma'nolarda teng munosabatdagi uyushiq bo'laklar va gaplarni bir biriga bog'laydi.

- He bought a few books and notebooks.
- He came and I had to leave home.

Birikmalar:

- and so on - va hokazo (etc.)

2) but - lekin, ammo, biroq bir-biriga qarama-qarshi bo'lgan gaplarni va birikmalarni bog'laydi.

- We have a blackboard but we can't write on it.

Birikmalar:

- nothing but... yoki anything but... -dan tashqari degan ma'noda ishlatiladi.
- Fozil drinks nothing but Coca-Cola. (Fozil Koka-Koladan tashqari hech narsa ichmaydi)
- but for + noun - agar ... bo'lmaganda degan ma'noda shartli gap sifatida ishlatiladi.
- But for your help, I wouldn't have finished my work.

3) not only ... but (also) - nafaqat ... balki degan ma'noda qo'sh bog'lovchi hisoblanadi.

- We learn not only English but (also) Chinese. (Biz nafaqat ingliz, balki xitoy tilini ham o'rganamiz.)

4) so - shuning uchun degan ma'noda sababni bildirib beladi.

● It's very hot so let's open the window.5) so as to/in order to+ infinitive - maqsadni bildiruvchi qurilma hisoblanadi.

● I got up early so as to catch my train.

● I got up early so as not to be late.

6) so that/in order that - shi uchun, -sin deb degan ma'nolarda maqsad bog'lovchisi hisoblanadi, o'zidan keyin gap talab qiladi.

● The Englishman spoke slowly so that I could understand him.

7) because - chunki degan ma'noda sabab bog'lovchisi hisoblanadi, o'zidan keyin gap talab qiladi.

● It's very hot because the sun is shining brightly outside.

Birikmalar:

● because of sababli, tufayli degan ma'noda ko'makchi hisoblanadi va o'zidan keyin ot, otli birikma, gerundiy yoki olmosh talab qiladi.

● There was a lot of traffic in the streets because of the holiday season.

● because of ko'makchisining sinonimlari sifatida as a result of, due to, owing to birikmalarini keltirib o'tish mumkin.

● The plane was late owing to bad weather.

8) although/even though/though - -ga qaramasdan, garchi degan ma'nolarda to'siqsiz bog'lovchi hisoblandilar va o'zlaridan keyin har doim gap talab qiladilar.

● Although it rained a lot, we enjoyed our holiday immensely.

● -ga qaramasdan degan ma'nodagi in spite of/despite so'zlari to'siqsiz ko'makchilar hisoblanadi. Bu ko'makchilar o'zidan keyin ot, otli birikma, gerundiy yoki olmosh talab qiladi.

● In spite of the frequent rain, we enjoyed our holiday immensely.

● in spite of/despite the fact that birikmasidan keyin gap qo'llaniladi.

● Despite the fact that we played better, the rival team won the game [1;1].

Bog'lovchilar boshqa so'z va fikrlarni birlashtirgani uchun muhim vazifani bajaradi. Bog'lovchisiz jumlar juda sodda, har qanday suhbat juda qisqa va majburiy bo'lmagan bo'lar edi. Grammatikada qo'shma gaplarni o'rganish va

jumlaning ma'nosini ifodalash uchun ulardan cheklangan darajada foydalanish muhim ahamiyatga ega. Bog'lanishlar tufayli biz bir nechta so'zlarni va hatto kengroq tushuncha va g'oyalarni birlashtira olamiz - bu bizga qiziqarli va jozibali xabarlarni yetkazishi mumkin bo'lgan murakkab jummalarni yaratishga imkon beradi [2;247].

Yuqorida bog'lovchilarning mustaqil tarzda yoki birikmalar tarkibida kelishiga doir bir nechta misollarni ko'rib chiqdik xolos. Bog'lovchilar gapdagi boshqa so'zlarni yoki iboralarni o'zaro bog'lash yoki qo'shib to'g'ri va mos gap hosil qilish uchun ishlatiladigan bog'lovchi so'zlardir. Gapning bu qismining (bog'lanishning) asosiy vazifasi so'zlarni bog'lash yoki so'zlarni shunday bog'lashdan iboratki, u qiziqarli gap hosil qiladi. Bog'lovchi orqali bog'langan bo'laklar qo'shma gaplar deyiladi. Har bir til uchun qo'shma gaplar alohida tarzda belgilanishi kerak, chunki ta'rif nutqning bir nechta boshqa qismlarining ta'riflari bilan o'xshash bo'lishi mumkin. Bog'lovchilarning ayrim misollari: va, lekin, chunki, beri, hozir va hokazo. Bog'lovchilar ayrim hollarda so'z birikmasi ham bo'lishi mumkin. Bir nechta iborali birikmalarga misollar - "shuningdek", "shunday bo'lsa" va hokazo. Bir necha marta bog'lovchilar gap boshida ham qatnashishi mumkin. Masalan, "Ammo u imtihonlarda qatnashish huquqidan mahrum qilindi." Ba'zi bog'lovchilarning shakli predloglar va ravishlar bilan mos keladi. Ularning qaysi so'z turkumiga mos kelishini biz ularning gapdagi vazifasidan aniqlaymiz.

Xulosa shuki, barcha tillarda bo'lgani kabi, Ingliz tili grammatikasida ham bog'lovchilar muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, Yozish ko'nikmasida (Writing skill) va Gapirish ko'nikmasida (Speaking skill) to'g'ri yozish va to'g'ri gapirish uchun bog'lovchilarning o'rni beqiyos. Bu yo'lda ushbu maqolamiz Ingliz tilini o'rganuvchilar uchun foydali bo'ladi degan umiddamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. X. Atajanov "Ingliz tilida bog'lovchilar". 2022. 1-bet
2. M. G'aprov, R. Qosimova "Ingliz tili grammatikasi". 2010. 247-bet
3. O'. Qo'ldoshev, F. Bakiyev Ingliz tili amaliy grammatikasi . 2017. 84-bet

4.Makhmudova G.B. The Development of Scientific Theories of Metaphor Translation from the Cultural Point of View. International Journal on Integrated Education 6 (5), 329-332